

Koffie,

‘Wat is geschiedenis?’, vraagt mijn stadsgids Sabelo als we mekaar ontmoeten bij een kop koffie in de iKhaya Lodge in Kaapstad. Hij geeft zelf het antwoord: ‘Een geschreven verleden, en in Zuid-Afrika betekent dat een Europees verhaal. Wij, bij Coffeebeans Routes¹, dagen dat blank perspectief uit. We starten met koffie, want koffie drinken is mekaar ontmoeten en de tijd nemen voor een babbeltje. Wij brengen Afrikaanse verhalen, want Afrikanen zijn verhalenvertellers. Bij Coffeebeans Routes vragen we ons af of toerisme niet een shift zou kunnen teweegbrengen in het dominante sociaaleconomische narratief. De grootste bevolkingsgroei in Afrika’s steden situeert zich in de townships. Wat zou er gebeuren als we die niet langer als de periferie, maar als het centrum zouden beschouwen?’ De toon was gezet voor een onderdompeling in Langa en Khayelitsha, twee van de grootste townships van Zuid-Afrika.

Over ruimteclaims en empowerment in zwart Kaapstad

kruiden en spinazie

AN REKKERS [DIRECTEUR VRP]

Bijna 30 jaar na de afschaffing van de apartheid in Zuid-Afrika voel je de sociale gevolgen en zie je de ruimtelijke sporen van de rassenscheiding nog op elke straathoek. Terwijl het Kaapse Central Business District en het toeristische Victoria & Albert Waterfront tot de hipste plekken ter wereld behoren, zie je bij het binnenrijden van de stad de sloppenwijken aan weerszijden van de snelweg uitdeinen. Diezelfde snelweg, spoorlijnen, een elektriciteitscentrale en een waterzuiveringsstation werden ooit als fysieke barrière tussen blanke en zwarte wijken aangelegd. En ook vandaag is er nog altijd geen verbinding over de grote infrastructuurbundels. Openbaar vervoer loopt radiaal van en naar het centrum, waardoor je genooddaakt bent de twee lange benen van een driehoek te volgen om de korte zijde te overbruggen. Terwijl werk net aan de overkant te vinden is. De ruimtelijke planning van de apartheid duurt voort, zucht mijn gids.

Langs de Settlers Way – zelfs de benaming van de snelwegen geeft de blanke dominantie weer – rijden we de stad uit. Pinelands, vandaag een kleinere zwarte buitenwijk, die ooit als eerste tuinwijk voor de Engelsen werd aangelegd, laten we letterlijk links liggen. Voor ons doemen opeengepakte ‘shacks’ op: krotten van golfplaten, houten planken en karton. In elke Zuid-Afrikaanse stad groeien deze informele ‘nederzettingen’ als woekerplanten. Ze schurken tegen de hellingen langs de wegen aan of vormen een groezelige gordel rond woonwijken. Zuid-Afrika telt anno 2019 ruim 58 miljoen inwoners en kent een jaarlijkse economische groei van circa 1,2 procent. Bijkomende sociale huisvesting blijft compleet ontoereikend en de kloof tussen sociale en markthuizen kan voor een groot deel van de bevolking niet worden overbrugd. Bovendien is de instroom van gelukszoekers en werklustigen uit de buurlanden, vooral Botswana en Zimbabwe, zo groot dat het nijpend woningtekort kennelijk alleen op deze schrijnende manier (niet) kan worden opgelost.

Maar zodra we Langa, de oudste township van Kaapstad, binnenrijden, verandert het beeld compleet. Het hart van de township heeft meer weg van een wat verarmde verkaveling met kleine rijhuisjes in vervagende kleuren dan van een sloppenwijk.

Langa werd in 1927 als eerste zwarte buitenwijk in Zuid-Afrika ontwikkeld in het kader van de Native (Urban Areas) Act uit 1923. Meer dan twee decennia voor apartheid een officieel systeem werd, legde deze wetgeving al gesegregerde stedelijke woonwijken op, gekoppeld aan pasjescontroles die voor zwarten de toegang tot de stad beperkten². Zwarten en kleurlingen mochten geen vastgoed bezitten in het stadscentrum. Door deze status kwijnde Langa, net als de latere townships, generaties lang weg aan de voet van de maatschappelijke ladder. Onnodig te vermelden dat dit een vernietigend effect had op de plaatselijke gemeenschappen. Zo-

'DE RUIMTELIJKE PLANNING VAN DE APARTHEID DUURT VOORT', ZUCHT MIJN GIDS.

wel het stadsbestuur als lokale ngo's en burgers trachten op alle mogelijke manieren hun stigma af te werpen en voor de eigen bevolking een positief en sterker imago op te bouwen. Langa heeft een oppervlakte vergelijkbaar met die van een stad als Mechelen en telt naar schatting 80.000 à 120.000 inwoners. Er is één sportveld, waar cricket, hockey, rugby en voetbal elk hun plek opeisen en waar grijs water wordt gerecupereerd om de grasvelden te besproeien. ‘Vooruitstrevend in duurzaamheid, weliswaar uit noodzaak’, vindt onze gids. Net om de hoek ligt het openbaar zwembad, waar kinderen voor 1 Zuid-Afrikaanse Rand (ca. 0,06 €) een 25 meter-baantje kunnen trekken. Van alle zwarte wijken heeft Langa de grootste concentratie aan Airbnb-logement, voornamelijk bestemd voor studenten. Dat heeft de buurt te danken aan The Langa Quarter, een toeristische ondernemershub voor sociale ontwikkelingsprojecten, waarbij de wijk proactief als toeristische zone en tegelijk als sociaal ondernemersdistrict is bestemd³. Het plaatselijke Homestay Hotel biedt een cluster van 40 bedden bij buurtbewoners. Maar de echte motor van Langa is het sociaal restaurant Sun Diner, dichtbij de eerder genoemde snelweg, waar lokale ondernemers (lees: bewoners van de township) en blanke Zuid-Afrikanen die zich hebben vastgereden in de ellenlange files naar het centrum, kunnen vergaderen bij een ontbijt of een lunch. ‘Waar de mensen in de townships nood aan hebben, is voorbeelden die laten zien dat ze ook in hun eigen buurt kunnen ondernemen’, zegt Sabelo.

¹ Coffeebeans Routes bieden een inkijk in de stedelijke realiteit van grote Afrikaanse steden vandaag. Ze zetten de townships als centrum van de stad in de kijker en beschouwen deze wijken ook als motor voor de toekomst van de stad. Ik volgde de City Futures-tour in Kaapstad in februari 2019. <https://coffeebeansroutes.com/about/>

² Bron: <https://www.britannica.com/place/South-Africa/Segregation#ref480696>

³ <https://ikhayalelanga.co.za/>